

Wydział Psychologii

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego

Bydgoszcz

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ

mgr Karoliny Rymarczyk pt.

Relacje między psychologicznymi czynnikami ryzyka chorób somatycznych oraz zasobami zdrowia w kontekście Kołowego Modelu Metacech Osobowości

napisanej pod kierunkiem dr. hab. Jana Ciecucha, prof. uczelni oraz dr. Włodzimierza Strusa

W obecnych czasach, powstaje coraz więcej narzędzi do pomiaru osobowości i różnego rodzaju jej aspektów. Ich mnogość powoduje, że czasem trudno rozeznaczyć, które z nich są mniej, a które bardziej wartościowe. Pojawia się także ważne pytanie jak wyniki uzyskane w jednym narzędziu mają się do wyników w drugim, tym bardziej, że często analizowane wymiary nazywają się tak samo lub bardzo podobnie. W prezentowanej do recenzji rozprawie doktorskiej Doktorantka podjęła się trudnego zadania określenia zależności pomiędzy narzędziami i mierzonymi przez nie konstruktami stosowanymi na gruncie psychosomatyki.

Głównym celem przedstawionej do recenzji dysertacji było określenie charakteru relacji między psychologicznymi czynnikami ryzyka chorób somatycznych i zasobami zdrowia oraz możliwości ich integracji z perspektywy Kołowego Modelu Metacech Osobowości (*Circumplex of Personality Metatraits – CPM*). Autorka wzięła pod uwagę trzy wzory zachowania niekorzystne dla zdrowia i 10 zasobów zdrowia, następnie po wykonaniu odpowiednich analiz odniosła je do CPM. Bardzo trudne i ambitne zadanie, z którym poradziła sobie bardzo dobrze.

Praca rozpoczyna się streszczeniem w języku polskim i angielskim. Następnie składa się z wprowadzenia i dziewięciu rozdziałów, które zajmują 137 stron. Kończy się spisem cytowanej literatury i załącznikami.

Część teoretyczna rozprawy składa się z pięciu rozdziałów, jest napisana wyczerpująco, w pełni umożliwia sformułowanie pytań badawczych i postawienie hipotez, opracowanie założeń o wzajemnych zależnościach oraz wskazuje na sposób statystycznego opisu i kierunki wnioskowania. W pierwszym rozdziale Autorka opisała wzory zachowania A, C i D jako osobowościowe czynniki ryzyka chorób somatycznych a w drugim wzór zachowania B i inne konstrukty opisujące zasoby zdrowia. Rozważania Doktorantki zostały poprowadzone w sposób uporządkowany i merytoryczny. Charakteryzują się one wnikliwością i świadczą o dobrej orientacji Autorki w obszarze prezentowanej problematyki. Ta część jest napisana niezwykle starannie pod względem językowym oraz w sposób przejrzysty i komunikatywny.

Wywód teoretyczny jest poprowadzony w sposób logiczny i planowy. Przedstawia omawiane zagadnienie w sposób krytyczny.

Do tego rozdziału mam dwie uwagi. Po pierwsze zabrakło mi choćby wspomnienia, że WZA nie zawsze jest patogenny o czym pisała prof. Nina Ogińska-Bulik (2002, s. 38) za Keltikangas-Jarvinen i Raikkonen (1989), może on być także ochronny i wtedy cechuje się dążeniem do przywództwa i odpowiedzialności, ale bez cech agresji i niecierpliwości charakteryzujących patogenny typ A.

Następna moja wątpliwość dotyczy wybranych zasobów zdrowia, a konkretnie orientacji pozytywnej, która jako czynnik wyższego rzędu składa się z optymizmu, samooceny i satysfakcji z życia, które w prezentowanej pracy były mierzone jako odrębne konstrukty. Jaki był cel takiego podwójnego pomiaru?

W kolejnym rozdziale mgr Karolina Rymarczyk omówiła relacje między analizowanymi czynnikami ryzyka i zasobami zdrowia oraz ich osobowościowy kontekst. Podobnie jak wcześniejsze rozdziały został napisany bardzo merytorycznie przy uwzględnieniu podstawowej literatury przedmiotu. Celem rozdziału czwartego była prezentacja Kołowego Modelu Osobowości i jego integracyjny potencjał. Rysunek nr 4 (str. 78) prezentuje lokalizację innych modeli i konstruktów w przestrzeni CPM, co ukazuje graficznie tę jego wartość. Jest to bardzo ciekawie napisany rozdział, z dużą swobodą i znawstwem tematu. Doktorantka, jako członek zespołu kierowanego przez prof. Jana Ciecucha uczestniczy w jego pracach, dzięki czemu Jej wiedza w tym obszarze ale i łatwość prezentacji tego trudnego zagadnienia są bardzo duże. Opisując metacechy napisała, że w ramach każdej z nich wyróżniono dwa bieguny, których psychologiczna treść nie jest sprowadzalna do wzajemnych przeciwieństw (str. 75). Proszę wyjaśnić jak się ma to stwierdzenie do faktu, iż przeciwstawne bieguny są opisane właśnie przez przeciwne bieguny cech Wielkiej Piątki.

Rozdział piąty, ostatni w części teoretycznej, pokazuje wykorzystanie modelu CPM w odniesieniu do wzoru C zachowania. Treść tego rozdziału bazowała na opublikowanym artykule w *Frontiers in Psychology* w 2020 r. (<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.552740>), którego pierwszym autorem była mgr Karolina Rymarczyk. Podjęte skuteczne działania umiędzynarodowienia swoich wyników badań zasługują na podkreślenie.

Autorka pisząc te rozdziały oparła się w przeważającym stopniu na literaturze anglojęzycznej, pomijając wyniki badań rodzimych, poza kilkoma bazowymi pozycjami. Rozumiem, że badacz zawsze staje przed dylematem wyboru i ma prawo do kierowania się wybranym przez siebie kryterium, ale moim zdaniem dobrze byłoby w większym stopniu docenić osiągnięcia polskich autorów.

Pomimo przedstawionych drobnych uwag tę część pracy oceniam bardzo pozytywnie. Cechujący Doktorantkę sposób prezentacji wiedzy świadczy o Jej oczytaniu, głębokim zrozumieniu analizowanych

zjawisk i uporządkowanym umyśle, co jest bardzo dobrym predyktorem dla Jej dalszego rozwoju naukowego.

Rozdział szósty opisuje problematykę podjętych badań i moim zdaniem nie jest kompletny. Zawiera on szerokie uzasadnienie dla planowanych badań, jednak zabrakło mi wyraźnie wydzielonego punktu z hipotezami. Zostały one umieszczone, żeby nie powiedzieć ukryte, w tekście na stronach 93, 94 i 97. Wydaje mi się, że dla przejrzystości wywodu lepiej byłoby wyodrębnić bardziej jednoznacznie punkt z hipotezami. Rozdział siódmy zawiera opis zastosowanych narzędzi badawczych, strategię przeprowadzonych badań, opis zastosowanych metod statystycznych oraz opis badanej próby.

Rozdział ósmy prezentuje **analizę wyników badań własnych**, w sposób uporządkowany i wyczerpujący oraz wskazujący na duże metodologiczne i statystyczne kompetencje Doktorantki. W pierwszej kolejności zaprezentowała uzyskane wyniki średnie analizowanych zmiennych i związki między nimi. Następnie sprawdziła zgodnie z celem badań czy wśród zasobów zdrowia uda się wyodrębnić strukturę wskazującą na występowanie czynnika wyższego rzędu. Te analizy zakończyły się uzyskaniem bardzo ciekawego wyniku. Pokazały one występowanie dwóch poziomów w hierarchicznej strukturze zasobów zdrowia: pozytywnego nastawienia do świata i siły ja.

Następnie przystąpiła do weryfikacji hipotez, czyli lokalizacji analizowanych konstruktów w przestrzeni CPM. Wyniki są bardzo ciekawe i wnoszą nowe treści poszerzając ich rozumienie. Są one istotnym walorem tego doktoratu. Doktorantka sprawdziła także występowanie analizowanych wzorów zachowania w poszczególnych chorobach, co było bardzo zasadne. Niestety zrobiła to z perspektywy klasycznej psychosomatyki. Zabrakło mi bardziej wnikliwego spojrzenia klinicznego i chociażby stwierdzenia, że obecnie nie traktujemy wzorów zachowania jako czynników przynależnych do konkretnych jednostek chorobowych, gdyż osoby cierpiące z ich powodu nie są grupą homogeniczną pod względem psychologicznym. Współczesne badania (np. Basińska, 2009; Jasik, 2020; Wrześniewski, 1998, 2000 i wiele innych) potwierdzają heterogeniczność poszczególnych grup chorych psychosomatycznie w tym zakresie.

Referowanie wyników badań jest logiczne, staranne i przejrzyste. Zastosowane testy statystyczne są poprawne i wskazują na bardzo duże umiejętności Doktorantki w tym obszarze. Wnikliwa analiza statystyczna zgromadzonych danych empirycznych prowadzi do wartościowych wniosków i ciekawej dyskusji zamieszczonej w rozdziale dziewiątym. Ogromną wartością tego doktoratu jest udowodnienie, że zasoby zdrowia można sprowadzić do bardziej ogólnej metacechy – WZB, co daje możliwość niezależnej jego operacjonalizacji.

Ocena strony formalnej

Kolejność rozdziałów jest poprawna. Rozprawa doktorska została zredagowana w sposób raczej typowy dla prac o charakterze empirycznym – część teoretyczna, metodologiczna oraz sprawozdanie z badań wraz z dyskusją i wnioskami. Jak już wspomniałam zabrakło mi wyodrębnienia punktu z hipotezami lub chociażby bardziej przejrzystej ich prezentacji. Doktorantka zastosowała zaawansowane testy statystyczne, które pozwoliły zlokalizować w przestrzeni CPM analizowane konstrukty. Praca została zredagowana bardzo starannie i poprawnie. Nie znalazłam ani jednej literówki, co naprawdę jest trudne do uzyskania. Literatura cytowana zajmuje dokładnie 30 stron (str. 138-168), jest to aktualna literatura, z przewagą w języku angielskim. Odczytanie Doktorantki jest jej ogromną wartością.

Podsumowując, z formalnego punktu widzenia oceniana rozprawa jest napisana poprawnie, choć budzi moje lekkie wątpliwości. Podstawy teoretyczne, plan badań i jego realizacja nie budzą żadnych zastrzeżeń, a wręcz przeciwnie wskazują na bardzo duże kompetencje Doktorantki. Wyniki badań prowadzą do pogłębienia wiedzy na temat roli diagnozowania czynników ryzyka chorób somatycznych i czynników zdrowia w odniesieniu do modelu CPM. Zawartych w recenzji uwag nie należy traktować jako zarzutów, lecz jako sugestie do dalszej pracy na tym bardzo wartościowym tekstem.

Konkluzja:

Recenzowana rozprawa stanowi zdecydowanie autorskie i można powiedzieć pionierskie w Polsce ujęcie ciekawego i ważnego zarówno naukowo jak, i aplikacyjnie tematu. Zauważone usterki nie zmniejszają wartości pracy, gdyż mają tylko charakter formalny.

Podsumowując, stwierdzam że recenzowana rozprawa mgr Karoliny Rymarczyk stanowi bardzo oryginalne rozwiązanie problemu naukowego w obrębie dyscypliny psychologia i odpowiada ustawowym **wymaganiom, jakie stawiamy rozprawom doktorskim**. Dlatego wnoszę o dopuszczenie recenzowanej rozprawy do publicznej obrony. Jednocześnie **wnioskuję o wyróżnienie pracy**.

Małgorzata A. Basińska

Cytowana literatura

Basińska, M.A. (2009). Funkcjonowanie psychologiczne pacjentów w wybranych chorobach endokrynologicznych: uwarunkowania somatyczne i osobowościowe. Bydgoszcz: Wydawnictwo UKW.

Jasik, I. (2020). *Podmiotowe uwarunkowania radzenia sobie z nadciśnieniem tętniczym*. Lublin: Wydawnictwo KUL.

Ogińska-Bulik, N. (2002). *Modyfikacja zachowań Typu A u dzieci i młodzieży*. Łódź: Wydawnictwo UŁ.

Wrześniewski, K. (1998). *Medycyna psychosomatyczna, medycyna behawioralna, psychologia medyczna, psychologia zdrowia – czy psychologia chorego somatycznie*. *Nowiny Psychologiczne*, 4, 25–37.

Wrześniewski, K. (2000). *Psychologiczne uwarunkowania powstawania i rozwoju chorób somatycznych*. W: J. Strelau (red.), *Psychologia. Podręcznik akademicki* (t. 3., s. 493–512). Gdańsk: GWP.